

Arapça Eğitimi Alanında Terminolojinin Oluşumuyla İlgili Meseleler

PhD.Dr. Rashidova Nargiza Bakhtiyarovna^{1*}, PhD.Dr.Sagdullaeva Dilfuza Karimullaevna²

^{1*}Ali Şir Nevai Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü Başkanı

²Özbekistan Uluslararası İslam Akademisi, Özbek Dili ve Klasik Doğu Edebiyatı Bölümü doçenti

Citation: PhD.Dr. Rashidova Nargiza Bakhtiyarovna, et al, (2024), Arapça Eğitimi Alanında Terminolojinin Oluşumuyla İlgili Meseleler *Educational Administration: Theory And Practice*, 30(5), 6711-6719

Doi: 10.53555/kuey.v30i5.4001

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Bu makalede, Arapça eğitim alanında terminoloji oluşumunun teorik yönleri incelenmiştir. Eğitim yöntemleri incelenmiş, Arapça terimlerin analizi yapılmıştır. Arap dilinin kelime hazinesinin hem “öz kaynaklar” hem de ödünçlemeler ile (sözcük alma) oluşturulan terimlerle doldurulması, Arap dilinin esnekliğini ve açıklığını ortaya koyar. Makalenin amacı, temel terim oluşturma yöntemlerini analiz etmektir. Elde edilen sonuçlar, Arap edebi dilinde terim oluşumu gibi sorunları anlama ve çözme konusunda yeni bir yaklaşıma olanak sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler ve ifadeler: ödünç alma (sözcük almak), eğitim alanı, kompozisyon, ekleme, terminoloji, analiz, morfolojik yöntem, morfolojik-sözdizimsel yöntem, deyim, kombinasyon.

GİRİŞ

“Dil gelişimi seviyesinin” bir göstergesi, sadece nicelik açısından değil, aynı zamanda yaratılışının kalitesi ile de belirlenen kelime dağarcığının durumudur. Birçok bilim adamı, bir dilin kelime hazinesi, halkının bir bütün olarak gelişimini gösterdiğinden, kelime hazinesini dilin bir aynası olarak görür. Afrika’nın kabile dillerinin kelime dağarcığının genellikle sadece birkaç bin, hatta birkaç yüz sözcük biriminden oluşması tesadüf değildir. Buna karşılık, Arap bölgesi, siyasi, tarihi koşulları, arkeolojik zenginlikleri, dini durumu, turizmi, ekonomik, dilsel, kültürel ve diğer kaynakları ile dünyanın her yerinden araştırmacıların yakın ilgisini çekmekten vazgeçmiş değildir. Tunus, Mısır, Libya, Sudan, Suriye ve diğer Arap ülkelerini içine çeken 2011 yılındaki olaylar olayları, dünya çapında endişe verici beklentiler, siyasi tahminler ve sonuçların ekonomik analizleri şeklinde güçlü bir tepkiye neden oldu ve bu da bir kez daha Arap ülkelerinin muazzam önemi gerçeğini doğrulamıştır. Arapça terminolojik kelime dağarcığı sürekli gelişme halindedir ve yeni terminolojik birimlerle doldurulmaktadır. Bu süreç, insan faaliyetinin birçok alanını kapsar, ancak en çok bilim, bilişim, yeni teknolojiler ve iletişim alanlarında aktiftir. Yeni kavramların, oluşumların ve fikirlerin ortaya çıkması ve dolaşıma girmesi nedeniyle yeni bilgilerin dallarının kapsamının önemi ve sürekli genişlemesi dikkate alındığında, bu normal durum olarak karşılanır. Terminoloji, bir terimler dizisi olarak özel bir kelime dağarcığının parçasıdır. Özel kelime dağarcığı, sözlüğün özel bir katmanını oluşturan özel bir bilgi alanının bir dizi sözcük birimidir (öncelikle terimlerin). Özel kelime dağarcığının kökenleri yüzyıllar öncesine dayanır. İnsanın amaçlı mesleki faaliyetleri sürecinde yeni fikirler, işler ortaya konuyor, ancak onların adlandırılması olmamıştır. Adsız kavramlarla iş görmek zor olduğundan, terminologların faaliyetlerine sürekli olarak yeni terimlerin oluşumu eşlik eder.

ÇIKARIM VE SONUÇLAR

Bilimsel bir disiplin olarak terminoloji, 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve Arap Dilinin (diğer herhangi bir dilin yanı sıra) sözcüksel kompozisyonunun bir yenileme kaynağı olarak kabul edilir ve ana birimleri olan terimler, terminolojik çekirdeği oluşturur. Edebi Arapça söz varlığı bakımından العامة اللغة [al-luġatu al-’a:mmatu] (ortak, genel dil) ve المطحصة اللغة [al-luġatu al-muṭaḥṣṣiṣatu atu] (özel/mahsus dil), burada ikinci dilin özelden oluştuğu alt dillerine ayrılmıştır.

¹ Bu makalede Arap harflerini açıklamak için N. V. Yuşmanova transkripsiyonu kullanılmıştır:

أ	’	ح	h	ز	z	ط	t	ق	k	ه	h
ب	b	خ	h	س	s	ظ	z	ك	k	و	u
ت	t	د	d	ش	š	ع	‘	ل	l	ي	i

ث	t	ذ	d	ص	ş	غ	g	م	m		
ج	ğ	ر	r	ض	ḍ	ف	f	ن	n		

Fonetik, üslup ve dilbilgisi hem ortak dilde hem de herhangi bir bilim dalının dilinde (özel/mahsus dil) aynıysa, kelime hazinesi farklıdır. Bu nedenle, iki kavramı birbirinden ayırıyoruz: ortak kelime hazinesi ve özel (terminolojik) kelime dağarcığı. (2)

Böylece, hususi bir dil alt dillerden oluşur, hususi alt dillerin sayısı bilgi dallarının sayısına bağlıdır, örneğin bir bilgisayar bilimi alt dili, bir kimya alt dili, bir biyoloji alt dili ve diğer alt diller vardır. Ortak kelime dağarcığının bir alt dili olarak özel kelime dağarcığının özelliği, sınırlı kullanımında ve amacında yatmaktadır ve bu nedenle ilgisiz kişiler - bu alanda profesyonel olmayanlar için anlaşılabilir. Eğitim alanındaki terimlerin alt dilini alırsak, o zaman burada da “Sözlükbilimci”, “Düşünce aydınları”, “Oryantalist oryantalist”, “morfoloji”, “Sözdizimi”, “Retorik” vb. gibi sıradan bir insan için anlaşılabilir olan çok sayıda terminolojik terim vardır. Ancak, eğitim alanında yeni pedagojik teknolojilerin gelişmesiyle birlikte birçok terimin anlaşılır hale geldiği ve sıradan insanlar arasında kullanıldığı gerçeği dikkate alınmalıdır. Bazı terimler, örneğin “الجامعة رئيس” [ra'i:su al-ğa:mi'ati] üniversite rektörü, “جبرنام” [barna:mağun] programı, programı, tasarımı, planı, “بكالوريوس” [bakalu:riu:usun] lisans, “دكتور” [duktu:run] doktor (derece hakkında), “دبلوم” [diblu:mun] diploma, sertifika vb. ortak dilde terminolojik birimlerin kullanımına canlı bir örnek olarak gösterilebilir.

Arap Dili terminoloji tarihinde gelişme aşaması olarak iki kategoride değerlendirilir: klasik ve modern. Klasik dönem, felsefe, ekonomi, sosyoloji, tıp, hukuk vb. terim sistemleri gibi diğer Arapça terim sistemlerinin oluşumunun temeli haline gelen İslam dini kelime dağarcığının ortaya çıktığı dönemdir. Modern Arapça terminoloji, İslam'a ve daha doğrusu Kuran ve hadislere çok şey borçludur, çünkü “اجر” [ʾucrun]-maaş gibi kelimeler Kuran'da 7. yüzyılın başlarında “inanana verilecek ödül” anlamında ortaya çıkmıştır. “ربا” [riba:], “tefecilik/faiz”, “أموال” [ʾamwa:lun]-finans-mülk, “طلاق” [tala:kun]-boşanma, “حقوق” anlamında kullanılmıştır [hukukun] – doğru/hak vs.³

Terimleri optimize etmenin yollarını inceleyen onomasiyolojik (göstergebilim) terminoloji, terim oluşturmanın en verimli yollarını belirlemeyi mümkün kılar. Netice olarak Arap Dilindeki temel terminoloji yollarını tespit etmek mümkündür. Bilim adamlarının, dillerin karşılıklı olarak zenginleşmesinin bir sonucu olarak etnokültürel ve diller arası kültürel iletişime karşı tutumu farklı olmuştur. Bazıları başka bir dilin etkisini “bozulma” olarak değerlendirdi ve ondan kurtulmaya çalıştı. Diğer bilim adamları, yabancı terimlerin getirilmesini yanlış bulmamışlar, hatta sık sık onlara başvurmuşlardır. Kanaatimizce dünya, farklı alanlarda çeşitli entegrasyon süreçleriyle kaplandığında, dil, dilsel entegrasyon ilişkilerinden soyutlanmamalıdır. Sadece ulusal terim oluşturma yöntemlerinin kullanılması, mesleki alanlarda uzmanların çalışmalarını zorlaştırabilir, çünkü çok sayıda terimin geliştirilmesi, değiştirilmesi ve kullanılması imkansızdır.

Arapça terim oluşturma yöntemlerinin sınıflandırılması konusu, V. M. Belkin, G. Sh. Sharbatov, A. Al-Qasimi, M. F. Hijazi ve diğerlerinin eserlerinde incelenmiştir.

Bu çalışmada, bir dizi bilim adamı tarafından önerilen terim oluşumu ile ilgili çalışmaları dikkate alarak ve kendi materyallerimize dayanarak, eğitim alanında terimlerin oluşumuna ilişkin aşağıdaki sınıflandırmayı öneriyoruz:

1) Morfolojik yöntem;

2) Morfolojik-sözdizimsel yöntem;

3) Ödünç alma (benimsemek).

³A.A. Mustafayeva Modern Arapça Terminoloji: Çeviri Oluşumu ve Sorunları (Bilgisayar Bilimi Terminolojisine Dayalı) – doktora tezi / Almatı, 2011. S.66

Terimleri oluşturmanın **morfolojik yolu**, dönüştürme ve eklemeyi içerir. Araştırmamız bir ekleme yöntemi içeriyor ve daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Türleri birleştirmek ve kısaltmak, **morfolojik-sözdizimsel** yöntemdir.

Ödünç alma ise diğer dillerden maddi olaylara atıfta bulunan ödünç alma ve izleme yöntemidir.

Genel olarak, dilbilim teorisinde, yeni kelimeler oluşturmanın üç ana yolunu ayırt edilir - ekleme, birleştirme ve ödünç alma yöntemi. Arapçada yeni isimler oluşturmanın başlıca yolları şunlardır:

a) Arap dilinde zaten var olan kelimelerin iç (morfolojik) yapısını değiştirerek veya sözdizimsel işlevlerini değiştirerek oluşturulan kelimelerin yardımıyla yeni kavramların belirlenmesi;

b) Mevcut sözcükleri yeniden düşünerek yeni kavramların belirlenmesi ve eş anlamlı sözcüklerin oluşturulması;

c) Diğer dillerden ödünç alınan sözcükleri kullanarak yeni kavramların belirlenmesi.

Arap dilinin kelime dağarcığının gelişmesinde öncü rol, Arap dilinin⁴ en zengin iç kelime hazinesinin kullanımına dayalı yeni kelimelerin oluşumuna aittir.

“Arap Sözlükbilimi” kitabında V. M. Belkin sözcük oluşumu ile ilgili şunları söyler: “Kelime oluşumu, dilde var olan sözcüksel ve dilbilgisel öğelerin birleştirilmesiyle yeni sözcüklerin oluşturulması olarak anlaşılmaktadır. Kelime oluşumunda ele alınan konu, münhasıran türetilmiş kelimelerdir”⁵.

P.A. Juse'a göre, yeni kelimelerin oluşumu şu şekilde gerçekleşir:

a) yabancı dillerden gerekli kelimeleri, özellikle günlük konuşma dilinde örnekleri çok sayıda olan saf ve değişmemiş bir biçimde veya biraz değişmiş bir biçimde ödünç almak; aynı zamanda bazen aynı yabancı kelimenin Arapça çeviride hangi dilden ödünç alındığına bağlı olarak çeşitli biçimler aldığı fark edilir;

b) aşağıdaki örneklerden görülebileceği gibi, genellikle dilin netliği ve doğruluğu nedeniyle, kelime hazinesinde daha fazla tasarruf sağlayan eski Arapça kelimelerin anlambilimsel içeriğinin genişletilmesi: ارتفاع الأرض [ʔirtafa:ʔa] - ارتفاع [ʔirtifa:ʔun]-yükselmek, aynı zamanda vermek, gelir getirmek, dolayısıyla ارتفاع الأرض [ʔirtifa:ʔul ʔarđi] – gelir, toprağın ürünü; رشح [raššaħa] – 1) süzgeç, zorlama; 2) birini bir şeye atamak, birini veya kendi kendisi aday yapmak, dolayısıyla المرشح [al-muraššiħu] – aday; وظائف – وظيفة [ʔaẓi:fatun]–[ʔaẓaʔifu] – emek, bakım, tayin, konum, aynı zamanda “işlev”, ayrılma; التقاعد [at-taħa:ʔidu]-neyden kaçınma, neye katılmama ve emekli maaşı anlamına gelir, تقاعدا يأخذ هو [ħuħa ʔa ʔuħu] taħa: ʔidan - emekli maaşı almak vs.

⁴Kovalev A.A., Şarbatov G.Ş. Arapça Ders Kitabı. – M., 2000. – S.553.

⁵Belkin V.M. Arap Dili Sözlükbilimi. – M., 1975. – S.56

Bu yeni terimler oluşturma yöntemi en yaygın ve en verimli olanıdır ve Arap yazarları tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır;

c) dilde mevcut olan eski köklerden tamamen yeni terimlerin oluşumunda, ancak tamamen farklı anlamlarda kullanılır. Yani, صحيفة [saħi:fatun] - صحائف [saħa:ʔifu] ve صحف [şuhufun] (kağıt, kitap, mektup, tomar, sayfa) kelimesinden - صحافة [saħa: fatun] (baskı, gazetecilik) kelimesi oluşur) ve صحافي [şaha: fiħun] (gazeteci), خزل [ħazala] اخزل [iħtaẓala] (ayrı, izole) kelimesinden ise: اختزال [iħtaẓa:lun] duvar levhaları ve المخل [el-muħtaẓilu] duvar levhacısı, سرح [saraha] hür olmak, gezmek, koşmak kelimesinden المسرح [al-masraħu] - المسارح [al-masa:riħu] (çiftlik, otlak) tiyatro sahnesi, tiyatro anlamında ve diğer kelimeler.

d) zengin bir halktan, “kaba” dilden bireysel kelimeler ödünç almak – دارجة لغة [luğatun da:riğatun]; ancak bu yöntem ne yazık ki çok nadiren başvurulmakta, çünkü dilin “saflığına” değer veren Arap yazarların muhafazakar kesiminin direnişiyle karşılaşmaktadır.

Arapçada kelime oluşumu, Arap dilinin “dışarıdan ve içeriden” değişme özelliği ile açıklanan verimli bir terim oluşumu türüdür.

Bilimsel araştırmacı A. A. Mustafayeva doktora tezinde, sade yerli Arapça terimlerin analizinin, aralarında çok sayıda terimin anlamsal bir şekilde, yani dilde daha önce var olan kelimelerin anlamlarını değiştirerek oluşturduğunu yazmıştır.⁷

Arap bilim adamlarına gelince, Arapça terim oluşturma yöntemlerini “eşit olarak” sınıflandıran Sabri İbrahim el-Said “Arapça terim”, Ali el-Qasimi'nin “Terminolojiye Giriş” vb. eserlerini ayırabiliriz: 1) Tercüme (الترجمة [at-tarğamatu]), 2) Kelime oluşumu (الاشتقاق [al-iştika:ku]), 3) Sözlük-anlamsal oluşum (المجاز [al-mağazu]), 4) Kısaltma (النحت [an-naħtu]), 5) Araplaştırma (التعريب [at-ta'ri:b]).⁸ Çeviri, bir dilin sözcüklerini başka bir dilin sözcükleriyle az ya da çok yeterli bir şekilde değiştirme imkanıdır. Bunun için vazgeçilmez bir koşul, bu kelimelerin her iki dilde, aynı (veya benzer) konu ve üslup ilişkilerinde yakın (ve tercihen oldukça doğru) bir kavramsal ilişkisidir. Örneğin, أكاديمية [ʔaka:dimiğatun], دكتور [duktu:run], سكرتير [sikritiħrun], بکلوريوس [bakalu:riħusun] vb. terimleri. Bu terimler, iyi bilinen kavramlarla ilişkili genel sözcüklerdir ve genellikle bir dilden diğerine kolayca çevrilir. Uzun süredir birbirleriyle iletişim halinde olan dillerde, kelimelerinin sözlük karşılıkları kurulur ve sözlüklerde sabitlenir. Bu terimler kolayca ana dile çevrilir.

⁶Juse. P. A. Modern Araplar Arasında Bilimsel Terminoloji Konusu. –Bakü, 1930. S.2.

⁷Mustafayeva A.A. Modern Arap Terminolojisi: Çeviri Oluşumu ve Sorunları (Bilgisayar Bilimi Terminolojisine Dayalı). Doktora tezi. – Almatı, 2011. S.75

⁸Aynı kaynak. –S.76

Arapça'da türetilmiş kelimeler, إية - [iğatun] eki ile oluşturulan ve farklı anlamlara sahip bir dizi kelime oluşturan kelimelerdir. Örneğin: جرومية [ʔağru: miğatun] - dilbilgisi, مأذونية [maʔdu: niğatun] - çözünürlük, أمية [ʔammiiğatun] - cehalet, مأمورية [maʔmu: riğatun] - pozisyon, ابتدائية [ʔibtida:ʔiğatun] – başlangıç vs. Bileşik sözcüklere gelince, bunlar iki basit sözcüğün eklenmesiyle oluşan sözcüklerdir.

Ödünç alınan kelimeler, çok heceli olabilseler de, bir morfem olarak kabul edilir, çünkü heceler ödünç alınan bir kelime çerçevesinde anlamsal bir yük taşımazlar.

Biçimbirim kavramına değindiğimiz için belirtmek gerekir ki biçimbirim bir sözcüğün anlamlı en küçük parçası (Baudouin de Courtenay'a göre). Bu kavram diğer birçok dilbilim okulu tarafından paylaşılmaktadır.

Örnek olarak bu alanın terminolojisini kullanarak eğitim alanındaki terimlerin oluşumunun teorik yönlerini ele alalım. Öncelikle مدرسة [medresatun] okul, مدير [mudi:run] müdür, بکلوريوس [bakalu:riħusun] bekar gibi basit kelimelerden örnekler verelim. Birinci ve ikinci, tek heceli basit bir kelimenin klasik bir örneğidir, üçüncü kelime ise ödünç alınmış bir yabancı kelimenin bir örneğidir, başka bir deyişle fonetik bir kopyadır.

Türev kelimelere örnek vermek gerekir ise, yukarıda belirtildiği gibi, türevler kök ve işlevsel biçimbiriminden oluşan kelimelerdir, işlevsel biçimbirimi, kural olarak isimleri oluşturmaya hizmet eden bir kelime oluşturan sonek olarak anlaşılır: مؤلف - [mu ʔallafun] yazar, yazar; مترجم - [mutarğimun] tercüme (bir dilden diğerine); مؤسسة - [muʔassasatun] kurum, daire, kuruluş; مكتبة - [maktabatun] 1) kütüphane 2) kitapçı 3) kitapçı dükkanı; أمية - [ʔammiiğatun] cehalet; 2) cahillik; تاويل - [taʔuilun] tefsir, açıklama vs.

Şimdi ise bu alanın terimlerini oluşturma yollarını ele alacağız.

Dilbilimde **sözcük bileşimi** (oluşumu), sözcük birimleri oluşturma yollarından biri olarak anlaşılır ve sözdizimsel türetme ile ilişkili değildir. Bu arada, birleştirmenin sonuçları, dilin farklı seviyelerinde birleştirme potansiyelinin keşfedilmesini ve araştırılmasını teşvik eden bu yöntemin geniş bir eylem alanını göstermektedir.

Bir dilbilimsel ansiklopedik sözlükte, kelime oluşumu, iki veya daha fazla kökün (tabanın) morfolojik birleşiminden oluşan kelime oluşum yollarından biridir. Birleştirme sonucunda birleşik kelime veya bileşik oluşur⁹.

Başlangıç olarak, bu dillerin ilk üçünde tek bir yapının gözlemlendiği İngilizce, Rusça ve Arapça'daki "kelime oluşumu" kelimesini ele alalım. Sonrasında, İngilizce'de "wordformation" ("word" kelime ve "formation" oluşumu, yapısı), Rusça'da "словообразование (slovoobrazovaniye)", kompozisyon (bileşim) yöntemine göre oluşturulur ve iki bileşenden oluşur "kelime/slovo" ve "oluşum/obrazovaniye". Bununla birlikte, Arapça'da "الاشتقاق" ['al-'iştika:kū] terimi, "ا" ön eki ve "ت", "ك" ekleri olan iliştiirme yardımı ile oluşturulmuştur ve 8. cinsin bir masdarıdır ve "شَقَّى" [şakka] fiili *bölmek, yumruk atmak, parçalamak, yarıp geçmek, kırmak* anlamları taşır.

Arapça kelime oluşumunun kurucusu, "الاشتقاق" ['al-'iştika:kū] terimini iki türe ayıran İbn Cinni'dir: 1) *büyük kelime oluşumu* ("الكبير الاشتقاق" ['al-'iştika:kūl kabi:ru]) ve 2) *küçük kelime oluşumu* ("الصغير الاشتقاق" ['al-'iştika:kūş şağ:ru]).

Büyük bir kelime oluşumu, harflerin sırasının olmaması ile karakterize edilir, sırayla tam bir değişiklik veya kısmi bir değişiklik olabilir. Üç kök harfin tamamen değişmesiyle, çeşitli varyantlar (kelimeler) oluşur. Kısmi bir değişiklik ilk harf korunur, ancak ikinci ve üçüncü harflerin düzeni değiştirilir.

Küçük kelime oluşumu için gereklilik, harekeler (ünlüler) korunarak veya korunmadan harflerin sırasının korunmasıdır. Örneğin, "كتب" [kataba] (yazmak) fiilinden bir dizi yeni kelime oluştu: "كتاب" [kita: bun] kitap, "كاتب" [ka: tibun] yazar, "مكتبة" [maktabatun] kütüphane, harflerin düzeni korunur (1. "ك" + 2. "ت" + 3. "ب"), ancak sesli harf zinciri yok edilir ("كتاب" K - kasra, "كاتب" K-fatha ve "مكتبة" K-sukun), İbn Jinni'nin¹⁰ küçük kelime oluşumunda kabul edilebilir olarak verilmiştir.

Arapça'da, eğitim alanında terimlerin – "النحت" [an-nahtu] – "kompozisyon" tabanlarının eklenmesiyle oluşum yolu, dilin iki bağımsız biriminin bir araya getirilmesinden oluşan morfolojik ve sözdizimsel bir yapı olarak tek karmaşık terimdir. Ancak belirtmek gerekir ki Rusça ve İngilizcede ekleme işlemi Arapçadaki kelime oluşumundan farklıdır. Kitap deposu, sandalye-yatak vb. Rus kompozisyonunun canlı bir örneğidir, ancak Arapça kompozisyon "التركيب" [at-tarki:bu] biraz farklı bir şekilde oluşturulmuştur. Bizim konseptimizde olan kelime kombinasyonları, Araplarda yoktur. Ya güvenli bir kombinasyon olarak ya da üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanım biçiminde ifadeler oluştururlar. Örneğin: kitap deposu حزانة الكتب [hiza:natul kutubi], ünlem işareti - علامة التعجب [‘ala:matut ta‘ağğubi], giriş cümlesi – معترضة [ğumlatun mu‘taridatun], yükseköğretim – التعليم العالي [at - ta‘ali:mul ‘a:lii].

Buna dayanarak, "النحت" [an-nahtu] ve "التركيب" [at-tarki:bu] terimlerini birbirinden ayırıyoruz. İki terim türünün benzerliği, iki veya daha fazla kelimedenden oluşmasından kaynaklanmaktadır, ancak ilkinde ünlülerin değişmesi ve harflerin kaybolması doğal bir olgudur, ikincisinde ise bu olay gözlenmez.

⁹Dilbilimsel ansiklopedik sözlük. M., 1990. – S.469.

¹⁰Mustafayeva A.A. Modern Arap Terminolojisi: Çeviri Oluşumu ve Sorunları (Bilgisayar Bilimi Terminolojisine Dayalı). Doktora tezi. – Almatı, 2011. S.76

İslam medeniyetinin ortaya çıkışıyla birlikte, "اسم+لا" [la:+ismun] biçiminde birleştirme terimleri ortaya çıkmıştır, örneğin: "كون لا" [la:ka:nun] yokluk, "وجود لا" [la: uğ:du:n] yokluk, "لا نهائية" [la:niha:'i'iatun] sonsuzluk vs.

Bileşim (ilave) sonucu oluşan kelimeye (المركب) [el-murakkabu] denir. Bileşik, bilimsel, felsefi, politik ve sosyal kavramlara atıfta bulunmak için terimlerin gelişiminin modern döneminde "El" takısı geniş biçimde uygulanmıştır.

Çalışmamız için kompozisyonun en yakın sınıflandırması M.F. Hicazi'den:

- a) «لا» [la:] kullanımından oluşan «التركيب المزجي العربي» [tarki:bul mazğiul ‘arab:iu], örneğin «لا كمال» kusurlu.
- b) «الإضافي التركيب» [at tarki:bul ‘ida:fi:iu] «ذو» [du:], «بين» [ba'ina], «تحت» [tahta], «فوق» [fauka], «غير» [ğairun] kullanımından oluşur, örneğin «قرنين ذو» [du: l karnajin] İki boynuzlu (Büyük İskender'in bir sıfatı).
- c) «التركيب المزجي المختلط» [at tarki:bul mazğiul muhtaliṭu] kullanımından oluşan «اسم عربي» ['ismun ‘arab:iun] Arap adının ve yabancı bir son ek, örneğin «كبريتات» sülfat, (arapçada «كبريت», yabancı dilde ise «ات»), «يوديد» (arapçada «يود», yabancı dilde ise «يد») vs¹¹.

Eğitim alanındaki terimlerin analizi, oluşum yöntemine göre, isimler üzerinde anlaşarak veya anlaşamayarak oluşan az sayıda terminolojik birimin oluştuğunu göstermektedir. Sonuç olarak, 22'den fazla anlaşma ile oluşturulan terim ve 86'dan fazla isim uyumsuzluğu ile oluşturulan terim tespit edilmiştir. Örneğin, الأستاذ الأكبر [al-'usta:du:l al 'akbaru] – El-Ezher Rektörü, مدرسة ابتدائية [madrasatun 'ibtida:i'iatun] – başlangıç (ilk)okul, رئيس الأكاديمية [ra'i:sul 'aka:dimijati] – akademi başkanı, روضة الأطفال [rauḍatul 'atfa:li] – çocuk yuvası /kreş vs.

M. F. Hicazi'ye göre bazı harfler kısaltma sırasında kaybolur, ancak ekleme sırasında korunur¹². Örneğin, «بسم الله الرحمن الرحيم» [bismilla:hir raḥma:nir raḥi:mi]den «بسملا» [basmala], «ما شاء الله» [ma:ša:'a 'allahu]den «المشالة» [al maš'alatu], «لا حول ولا قوة الا بالله» [la: ḥaḥla u la:kuḥḥata 'illa billahi]den «حوقل» [ḥaḥqala] kelimesi vb. Bu kısaltma yöntemi, Arap dilinin dini terminolojisinde en geniş haliyle kullanılmaktadır.

R.A. Karama'ya göre, kompozisyon (bileşim/oluşum), Rusça, İngilizce ve Arapça'da kelime oluşumunun üretken yollarından biridir, ancak bu kelime katmanının karşılaştırmalı çalışmasına çok az dikkat edilir.

11Mustafayeva A.A. Modern Arap Terminolojisi: Çeviri Oluşumu ve Sorunları (Bilgisayar Bilimi Terminolojisine Dayalı). Doktora tezi. – Almatı, 2011. S.112

12Aynı kaynak – S.112

“Kavramın temsil edilmesinin dilsel araçlarının kullanımı, kelime oluşturma araçlarının hacmine ve niteliğine, morfolojik türüne, ulusal dilin dilbilgisel yapısına bağlı”¹³ olsa da dil türünün, kelimeleri oluşturma bazı üretken yollarını etkilediğini hesaba katmak gerekir.

Arapça'da ekleme, kelime oluşturma en eski yollarından biridir. Celal Şuki'ye göre, kelime oluşturma yasalarını oluşturan ilk Arapça dilbilimci el-Halil ibn Ahmed el-Farahadi'dir ve karmaşık bir kelimenin (naht) bir kısmının, heceler, ifadenin seslerinin kesilmesiyle oluşturulabileceğini belirten yine odur. İbn Faris'in sözlüğündeki **naht** teriminin anlamı «مقايس اللغة» [maka:ijisul luğati] bir kombinasyonla oluşturulur: üç sestten (harf) [na] + [h] + [t] ve “oyma, budanma, bir şeyi düzeltme” anlamını oluşturur.

Naht, ses unsurlarından yeni bir kök temeli oluşturma bir yolu olarak, birkaç kelime, farklı kelimelerin temellerini ekleyerek yeni isimlerin oluşturulduğu temel yapıya karşıdır. Örneğin, Arapça alfabenin ilk iki harfini tek bir kelimeyle birleştirerek, أبجدية ['abğadiyatun] «alfabe», ألفاء ['alfaba:'un] «alfabe» kelimesi oluşturulmuştur.

Sözcük yapısının bir sonucu olarak karmaşık kelimeler oluşur. Çoğu Arapça kelime iki veya daha fazla kelimeden oluşur. Eğitim alanının terminolojisinden örnekler verecek olursak:

أئمة اللغة ['aimmatul luğati] – dil uzmanları,

أهل العلم ['ahlul 'ilmi] – bilim adamları,

رياضة البدنية [riyatul badaniyatı] – beden eğitimi,

زيادة سابقة [ziyatun sa:biyatun] – önek,

زيادة وسطية [ziyatun uşatıyatun] – bilbilgisel morfem / infix,

زيادة لاحقة [ziyatun la:hikatun] – sonek.

Bu nedenle, terimlerin oluşumunun morfolojik ve sözdizimsel yolu, aralarında birçok Arap terim bilimcisinin kendilerine karşı farklı tutumlarına rağmen, sözcük oluşturma yöntemi de dahil olmak üzere üç türün de dahil olduğu, araştırdığımız terminolojik formasyonda kullanımlarını bulmuştur. Eğitim alanında terimlerin kelime üretiminin bir sonraki yolu, bağlanma yöntemidir.

Ekleme (ilave/iliştirme), eklerin yardımıyla kelime oluşturma yoludur. Ekleme yöntemi, köklere (veya temellere) eklerin ilştirilmesinden oluşur. Ekler, gramer anlamı olan biçimbirimlerdir. Dillerde kelimelerin dışında ekler bulunmaz, köke eşlik eder, kelime oluşumunda ve bükülmesinde iş görürler. Köküne ve konumuna konuma göre ekler, kökten önceki öneklere ve kökten sonraki soneklere ayrılabilir.

¹³ R. A. Karam, Çeşitli dillerde fiil tabanlı kompozitlerin kelime oluşum yapısı. // Voronej Devlet Üniversitesi. Haberci (Vestnik). Dilbilimi ve Kültürlerarası İletişim serisi. 2009. - № 2. – S. 105.

En aktif morfolojik kaynaklar veya morfolojik terim oluşturma yönteminin araçları olan kökler ve eklerdir (önekler, son ekler, ekler) ve yukarıda belirtildiği gibi bunları değiştirme işlemine ekleme denir. Eğitim alanındaki terimleri inceleme sürecini kolaylaştırmak için, en yaygın formülleri (modelleri) belirlemek için dil okullarının yöntemlerinden birini uygulayabiliriz. Bu yöntem, en aktif Arap dili formlarını göstermek için fiil formlarında üç kök ünsüzün (ف, ع, ل) kullanılmasıdan oluşur. Fiil, Arapça'da konuşmanın üç bölümünden biridir. “El” takısının (Arap edebi dili) on beş türünün arasında en çok kullanılan on olduğu bilinmektedir. Terminolojimize gelince, burada sıklıkla kullanılan masdarlar (eylem isimleri), sözel türevler - I, II, IV, V, VIII ve X ırklarının geçerli ve pasif teminatlarının katılımcıları olarak kabul edilir.

Örneğin,

Fiil türleri	Ortaçlar	Masterlar
I.tür فعل [fa'ala] أمر - ['amara] emretmek	مفعول [maf'u:lun] - مأمور [ma'mu:run] memur	فعل [fa'lun] أمر - ['amrun] Durum, ortam, hal, sorun
II.tür فعل [fa'ala] درس - [darrasa] öğretmek	مفعل [mufa'ilun] مدرس [mudarris] Öğretmen, eğitimci	تفعيل [tafi:lun] تدريس [tadri:sun] öğretim
IV.tür أفعل ['af'ala] أجاز ['ağa:za] İzin vermek, mücadele etmek, bırakmak	مفعل [muf'alun] مجاز [muğa:zun] Diploma sahibi, diploma	إفعال-إفعالة ['if'a:lun-'if'a:latun] إجازة ['iğa:zatun] Diploma
V.tür تفعل [tafa'ala] تحدث [tahadda'a]	متفعل [mutafa'i:lun] متحدث [mutahaddi'un] Sohbet eden	تفاعل [tafa'u:lun] تكون [taka'unnun] görünüm, eğitim

I. türde aynı zamanda «فعل» [fa'lala] vezninden oluşan 4 harflı masterlar kullanılır, örneğin «ترجم» [tarğama] – tercüme etmek, «ترجمة» [tarğamatun] – tercüme, «تلمذ» [talmaða] – öğrenci olarak almak, «تلمذة» [talmaðatun] – öğreti, «تلميذ» - [tilmi:ðun] – öğrenci vs.

Modern Arap sosyo-politik terminolojisinin bir analizi, bazıları daha önce Arap edebi dilinin karakteristiği olan, diğerleri ise Arapça kelime formları yaratmanın temelde yeni yolları olarak kabul edilebilen kelime oluşumundaki çeşitli eğilimleri tanımlamamıza izin verir¹⁴.

¹⁴ Ayvazyan Y.S. Modern Arapça'da Birincil Yalın Birimlerin Yaratılmasında Morfolojik Türetme: //Vestnik Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü. 2012. № 2.- S. 221.

Birincil adlandırma birimlerinin yeni kelime biçimlerinin oluşum sürecinin ayırt edilebileceği iki ana yön vardır: geleneksel morfolojik yöntemlerin aktivasyonu ve tamamen yeni birincil adaylık yöntemlerinin ortaya çıkışı. İlk yön şunları içerir:

- *Aktif üretici olan II.tür, master fiilleri olan eklemesidir.* Ancak burada vurgulanmalıdır ki, ikinci ünsüzle birlikte II.türün yeni fiilleri, “El” takısı artarak kullanılan, onlardan oluşturulan masdarlardan daha az sıklıkla kullanılır. Bu terimler şunları içerir: «تحدث» [tahdi:ðun] – modernizasyon, «تدريس» [tadri:sun] – öğretim, öğreti, «تدريب» [tadri:bun] – eğitim, hazırlık, «تصنيف» [taşni:fun] – sınıflandırma, «تقديم» [tağdi:mun] – sunma, gösterme, «تكوين» [takūnun] – yaratmak, ortaya koymak vs.
- *Bozuk çoğul halden doğru çoğul halin oluşturulması (iliştirme yöntemi).* Bu türe örnek olarak: – خبر – أخبار [ħabarun - 'aħba:run - 'aħba:ra:tun] – haber, mesaj, جمال – جمالات [ğamalun – ğima:lun – ğima:la:tun] – deve vs.
- *yeni bir anlam kazanmasıyla - □□ [i'iatun] son ekinin eklenmesi.* Bu tür eklerin en ilginç örnekleri, aşağıdaki gibi kelimelerdir: «عالمية» [a:limi'iatun] – alimlik, «معجمية» [mu'ğami'iatun] – kelime bilgisi, «اجتماعية» [iğtima:i'iatun] – halka açık/kamu, «ثنائية» [tuna'i'iatun] – ikilik, مأمورية [ma'mu:ri'iatun] – görev, unvan, مأدونية [ma'du:ni'iatun] – izin, mücade. Semantik anlamda, bu son ekin bütünleştirilmesi iki anlamın oluşumuna yol açabilir: a) kavramın genelleştirilmesi, ardından soyut bir anlamın oluşumu (bağımsızlık); b) bir örnek tanımlaması (bir dizi yetkili kaynak).

Özetle, en modern adlandırma birimlerinin eklemeye ile oluştuğunu, iç çekimin ise Arap dilinin klasik döneminde daha belirgin bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Kullanım sıklığına göre II.türdeki fiillerinin onlardan oluşan Masdarlara göre daha düşük olduğu belirtilmelidir. – ية son ekini eklemek, genelleştirilmiş bir anlama sahip soyut birimleri adlandırmanın uygun bir yoludur.

Arap dilinin en sık kullanılan eğitim alanında hangi terimlerin oluşturulduğuna göre belirlenmiş modellerinden bazıları:

تفعيل – مفعّل [mufa'alun - mufa'ilun - tafi'ilun] türüne göre:

مؤدّب [mu'ddibun] – öğretmen, eğitmen;

مؤلف [mu'allafun] – deneme, yazı;

تعليم [ta'liimun] - 1) öğretme, öğrenme; 2) eğitim; 3) antrenman; 4) doktrin;

إفعال – مفعّل – مفعّل [mufa'alun - mufa'ilun - 'ifa:lun] türüne göre:

مجمّل [muğmalun] - 1) toplam; 2) kısa;

محدث [muhdasun] - 1) yeni; 2) yeni zengin olmuş;

مرشد [murşidun] – 1) lider, akıl hocası 2) iletken, pilot;

إصدار [işda:run] - 1) yayın, kitabevi (kitaplar); 2) emisyon;

متفعل – متفعل – متفعل [mutafa'ilun - mutafa'alun - tafa'ulun] türüne göre:

متعلم [muta'allimun] - 1. öğrenen, eğitilmiş, terbiyeli, bilgili; 2. öğrenci;

تبحر [tabahhurun] - 1) derinleşme; 2) derinlik; 3) öğrenme;

إفتعال – مفتعل – مفتعل [mufta'ilun - mufta'alun - 'ifti'a:lun] türüne göre:

مبتدع [mubtadi'un] - yenilikçi, mucit;

مؤتمر [mu'tamarun] – konferans, kongre, toplantı;

إختبار [iħtiba:run] – 1) deneyimli, deneme, sınav, testler

إستفعل – مستفعل – مستفعل [mustafa'ilun - mustafa'alun - 'istifa:lun] türüne göre:

مستأذن [musta'dinun] - müsaade isteyen;

مستحدث [mustahdiðun] – yeni, modern;

إستجواب [iştigya:bun] - 1) sorgulama; 2) istek; 3) anket.

Terimlerin kelime üretimi üzerine yapılan çalışmaların teorik bir analizinin yanı sıra eğitim alanında Arapça terimlerin uygulamalı bir çalışması sonucunda, eklemeye dayalı morfolojik terim oluşumunu ele almış olduk. Görüldüğü gibi, bu alandaki en yaygın kullanılan modeller (eylem isimleri), sözel türevler – geçerli kefaletin katılımcılarıdır. Pasif sesin türevleri daha az aktiftir. Bu sözlü isimlerin yardımıyla, bu alanın terminolojik sistemi yenilenir. Analiz sonuçlarına göre en sık kullanılan türler birinci, ikinci, dördüncü, beşinci, sekizinci ve onuncudur. Kalan türlerden III, VI, VII türlerinin türevleri nadiren kullanılır. IX.tür hiç kullanılmamaktadır, çünkü bu türün anlamı “renk veya dış kaliteyi ifade etmek” tir. Her terminolojinin kendi üretken türleri olduğu sonucuna varılabilir.

Herhangi bir dilin kelime hazinesini doldurmanın en uygun yolu, ödünç alma yöntemidir.

Arapça sözlükte, ardı ardına geleneğiyle, önemli miktarda yabancı kökenli kelime hazinesi ertelenmiş ve Arapça haklı olarak yabancı dil açısından en zengin Semitik dil olarak kabul edildi. Arapça'da terimin oluşmasının bir yolu ve bunun ayrılmaz bir parçası ödünç almadır. Ödünç alma yönteminin yardımıyla, bu alandaki terimlerin bir kısmı oluşur.

Ödünç alma, yabancı kökenli birimlerin, B dilinin A dilinde oluşturulduğu ve sabitlendiği diller arası iletişimin sonucudur.

Modern Arapça terminolojide ödünç alma yaşayan bir süreçtir. Ödünç almaların avantajı, yeni bir kavram veya fenomene eşlik ederek, genellikle bir uzman tarafından zaten tanıdık olmaları ve sözlü konuşmada profesyonel terimler olarak yaygın şekilde kullanılmasıdır.

Eski dönemde, sözlüğün ödünç alarak doldurulması, anadili konuşanların ufuklarının kademeli olarak genişlemesi ve daha sonra Arapça konuşan toplumun tüm yaşam biçiminde radikal bir değişiklik, yapısındaki değişiklikler ve işlevlerindeki değişikliklerle birlikte dili yeni topraklara taşır. Klasik ödünç almalar arasında ana yer, o zamana kadar bilinmeyen hayvan ve bitki dünyasının, minerallerin, tarım ve el sanatları ile ilgili kelime dağarcığının ve terminolojinin, maddi kültürün çeşitli nesnelerinin isimlerinin tanımlamalarıdır. Ana kısımlarındaki isimleri daha önce mevcut olan kelime dağarcığıyla ilişkili değildi ve kendi araçlarıyla uygun bir ifade bulamadılar. Bu nedenle, Arapça sözlükte yazılı dönemden önce bile önemli sayıda yabancı kökenli kelime vardı.

D. S. Adikhanov'a göre göre ödünç alma, dünyadaki herhangi bir dilin zenginleşmesi, işleyişi ve tarihsel gelişimi sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kopyalama (ödünç alma), çeşitli terminolojik dil sistemlerini zamanında yenileyen özel bir borçlanma kategorisine aittir. Kopyalama, "Bir yabancı dilin karşılık gelen kelime ve ifadelerinin modelinde, kurucu kısımlarını ana dilin karşılık gelen kelimeleri veya morfemleriyle doğru bir şekilde çevirerek inşa edilmiş kelimeler veya deyimlerdir"¹⁵.

Mevcut aşamada, özellikle Araplaştırma hakkında ödünç alma konusunu inceleme tarihi, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Birçok araştırmacı Araplaştırmayı - «التعريب» [at-ta'ri:b] bir tür ödünç alma olarak değerlendirmiştir.

¹⁵D. S. Adikhanov. Modern Arap Dilinin Ekonomik Terminolojisini Zenginleştirme Sürecinde Deyimsel Ödünç Kelimelerin Rolü. // Vestnik. Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi. Almatı. 2009. № 3. – S.76.

«التعريب» [at-ta'ri:b] terimi, «عَرَبَ» [‘arraba] fiilinden türemiştir, Arapça hale getirmek, Arapça şekil vermek. Ödünç alma üzerine yapılan çalışmalarda bulunan isimler arasında “yabancı kelimeler”, “köklü kelimeler”, “öğrenilmiş kelimeler”, “ödünç kelimeler”, “yabancı unsurlar”, “yabancı kelimeler”, “yabancı kökenli unsurlar”, “yabancı dilden borçlanmalar” vs. isimler bulunmaktadır. Arap dilinin söz varlığı ile ilgili eserlerde “Araplaştırılmış kelimeler” «الألفاظ المعربة» [al-’alfa:zu – ul mu’arrabatu] adı kullanılır ve “Araplaştırma” sürecinin kendisi için «التعريب» [at-ta'ri:b] tabiri kullanılır. Ödünç alma süreci, özellikle fonetik, morfolojik, sözdizimsel, anlamsal ve sözlüksel olmak üzere dilin tüm seviyelerine tabi olabilir. Tarihleri çok eskilere dayanan halklar ve ülkeler arasındaki ilişkiler, öncelikle dillere, özellikle kelime dağarcığına yansır. Arapça dahil tüm yaşayan diller diğer dillerden etkilenebilir.

Unutulmamalıdır ki, eski zamanlarda ALYA'da birçok dilin kaynak dil rolü oynadığını belirtmek gerekir: Farsça, Yunanca, Kipti, Berberi, Türkçe, İbranice, Gotik vb.¹⁶.

O dönemde Arapça kelime hazinesinin zenginleşmesinde önemli bir rolü Orta Farsça oynamıştır. Farsça kökenli olup, günümüzde yaygın olarak kullanılan ve modern anlamlarında orijinallerinden ayrılan kelimeler: «أستاذ» [‘usta:dun] – akıl hocası, profesör; «برنامج» [ba:rna:mağun] – program, artık plan/gündem; «وزير» [u:zi:run] – vezir, şimdi ise bakan.

Aynı zamanda Farsça'nın Arapça'ya geçişi yoluyla diğer dillerden geçen kelimeler: «بطاقة» [bi:ta:katon] – kart; «دفتر» [daftarun] – defter vs. «دفتر» [daftarun] kelimesi Yunancadan geçmiş, orijinali – diftera (kağıt rulosu) şeklindedir¹⁷.

Ayrıca, Bizans dönemine ait birçok Yunanca kelime «اللغة الرومية» [al luğatu – ar ru:mijatu] – (Yunan dili) vardır.

¹⁶Mustafayeva A.A. Modern Arap Terminolojisi: Çeviri Oluşumu ve Sorunları (Bilgisayar Bilimi Terminolojisine Dayalı). Doktora tezi. – Almatı, 2011. S.112

¹⁷A. Madvaliyeva. Özbek Dilinin İzahlı Lügati. 2016. –S.575.

Yunan kökenli ödünçlemeler arasında, özellikle Yunanca eserlerin çevrildiği Aramice dili aracılığıyla yoğun çeviri faaliyeti döneminde Arap edebi diline giren ve bu nedenle Aramice işleme tabi tutulan çeşitli bilimlerin terimleri olmak üzere, kitap niteliğindeki kelimeler baskındır. Aşağıda Yunanca kökenli en yaygın kelimelerin bir kısmı örnek olarak verilmiştir: «قانون» [ka:nu:n] – kanun; «قلم» [kalamun] – kalem, kurşun kalem; «لغة» [luğatun] – dil vs.

En karmaşık ve kafa karıştırıcı olanı, Arap dilinin Türkçe ile sözcüksel etkileşimidir. Türkçe'ye Arapça'dan muazzam miktarda Arapça sözcük geldiği biliniyor, bu da yeni bir anlamsal ve dilbilgisel Türkçe yorumu almıştır. Uzun dönemli Türk-Osmanlı siyasi ve ekonomik hâkimiyeti döneminde, Arapça konuşulan ülkelerin topraklarında devlet dili olarak sadece Türkçe'nin kullanıldığı dönemde, başta Arap lehçeleri olmak üzere önemli miktarda Türkçe söz varlığı Arapça'ya girmiştir. Dilsel bir bakış açısından, burada iki katman ayırt

edilir: Türk kökenli kelime hazinesi ve Türk fonetik ve morfolojik sistemine göre kelime oluşum sistemine uyarlanmış Arapça.

Arap diline ödünç alınan Türk kökenli kelime dağılımı çok azdır ve kompozisyon bakımından çeşitlilik gösterir. Çok bilinen birkaç örnek verirsek: «بيرق» [baıraqun] – bayrak; «كباب» [kaba:bun] – kebab, şiş vs.

Arapçada, kişileri mesleklerine veya zanaatlarına göre ifade eden - جی [gi:iun] (Türkçe-ci) eki, üretim temeli Türkçe olan veya ödünç alınabilen (çoğunlukla Arapçadan temelli kelimelerde) birçok Türkçe kelime vardır: «نوبتی» [naubatgi:iun]-nöbetçi; «تلکرافچی» [talakrafgi:iun]-telgrafçı; «تلفنچی» [talfanaği:iun] – telefoncu/telefon operatörü vb.

Arapça kalıplara göre, «رسمی» [rasmiiun] - resmi, «صلاحیات» [şalahiia:tun]- uygunluk, «تشریفات» [taşriifa:tun]- protokol vb. kelimeler Türkçe olarak oluşturulmuştur.

Avrupa dillerinden, ilk başta Arapça üzerinde gözle görülür bir etki İtalyan dili tarafından uygulanmış, bu dilden ödünç almalar ya Türkçe'ye nüfuz etmiş ya da doğrudan Arapça'ya geçmiştir. Örneğin, «بنک» [bankun]-banka; «بسیور» [basbu:run]-pasaport vs.

Arapçaya en modern ödünç almalar Fransızcadan geçmiştir, çünkü en canlı kültürel ilişkilerin sürdürüldüğü yer Fransa'ydı. Fransızcanın uluslararası arenada etnik gruplar arası iletişim dili olarak kullanılması da önemli bir etki olmuştur. Örneğin, «برلمان» [barlama:nu]-parlamento; «بکلوریا» [bakalu:rija]-bakalorya; «دکتور» [duktu:run]-doktor; «دبلوم» [diblu:mun]-diploma; «ماجستير» [ma:ğisti:run]-master/yüksek lisans vb.

Böylece, modern edebi konuşmanın incelenmesi, Avrupa dillerinden toplam ödünç alma sayısının düşük olduğunu göstermektedir. Arapça edebi sözlükte ödünç alınan kelimelerin az sayıda olması, oraya nüfuz eden yabancı kelimelerin sürekli olarak ondan çıkarılması ve mevcut Arapça kök kelime temelinde bunlara eşdeğerler yaratılmasıyla açıklanmaktadır. Pek çok durumda yeni gerçekliklerin ve kavramların belirlenmesi, yabancı bir kelimenin kullanılmasıyla ve aynı anda yeterli bir Arapça eşdeğerinin aranmasıyla başladı ve sonunda halk tarafından kabul görmüştür. Ödünç alma, bir terimin sadece A dilinden B diline geçişi değil, aynı zamanda alıcı dile uyarlanmasıdır. Orijinal kelime hazinesinin arka planına karşı, Türkçe, Farsça ve diğer Doğu dillerinden birçok ödünç alma, tam bir benimseme sürecinden geçtikleri için ön planda olmaktan çıkmışlardır. Alıcı dilin yasalarına hakim olurken ve bunlara uyarken, terimin belirli gereksinimleri karşılması gerekir. Örnek olarak, Arapça dilbilgisi hükümlerinin «ل» maddesi, dişil sonlar, ikili ve çoğul vb. dahil olmak üzere yabancı bir unsura uygulandığı morfolojik asimilasyonu düşünmeliyiz.

Araştırmacı V. M. Belkin, «Ödünç alınmış bir sözcüğü Arapça olarak değerlendirmenin en yüksek ölçütü, onun benzetme yoluyla türev biçimler oluşturabilmesidir» diye iddia etmektedir, ancak bu tip terimlere nadir rastlanır. Aralarında Farsça'dan «البرنامج» [al barna:mağū]-program; «البرامج» [al bara:miğū]-programlar; «برمج» [barmağā]-programlamak gibi kelimeler vardır¹⁸.

¹⁸ V.M.Belkin Arapça Sözlükbilimi. - M., 1975. - S.58.

Modern Arapça terminoloji oluşturma sürecinde, her şeyden önce, yeni Avrupa dillerinde onlar için geliştirilmiş, halihazırda oluşturulmuş kavramların ve terimlerin varlığı gerçeğini hesaba katmak gerekir. Arapça terminoloji uygulamasının görevi, halihazırda geliştirilmiş ve daha standartlaştırılmış yabancı dil terminolojileri için yeterli Arapça terimler bulmaktır.

Yabancı terminolojik sistemlerin kopyalanması farklı şekillerde gerçekleştirilir ve terminoloji oluşturmak ve yenilemek için kullanılan dil araçları, genel edebi sözlüğü yenilemekle aynı kalır. Bunun için aşağıdaki yöntemler kullanılır:

- 1) bir zamanlar var olan ve var olan yerel kelime dağılımının özel anlamlarında sonlandırma;
- 2) yeni kelimelerin oluşumu - dilde var olan kelime oluşum kurallarına göre terimler;
- 3) terimlerin ve terminolojik ifadelerin tercümesi ve onları eksiltme yoluyla veya bileşik kelimelere sıkıştırarak daha ileri bir işlem;
- 4) terimlerin doğrudan ödünç alınması¹⁹.

Ulusal terminolojinin gelişimi aynı zamanda mevcut dil durumuna da bağlıdır - iki dillilik koşullarında, bilim ve teknoloji, iş ilişkileri ve eğitim sistemi alanındaki tek dil bir yabancı dildir ve ulusal terminoloji pratik olarak gelişmez.

Terminolojiyi yenilemenin doğal yolu, eğitimin her aşamasında ve özellikle yüksek öğretimde ulusal dilin kullanılmasından geçmektedir. Terminolojiyi düzene sokmak için özel önlemler de alınmıştır: terminolojiyi birleştirmek için Araplar arası konferanslar düzenleniyor, sektörel terminolojileri geliştirmek için özel komiteler ve komisyonlar oluşturuluyor ve birleştirici sözlükler yayınlanıyor. Bununla birlikte, terminolojik sistemlerin yönlendirilmiş düzenlenmesi ve yapay olarak birleştirilmesini amaçlayan önlemlerin şimdiye kadar çok az etkisi olmuştur.

¹⁹ I.G.Fateyeva, M.A.Nasirova Arap Devletlerindeki Dil Durumu (20. yüzyılın sonu). - T., 2013. - S. 132.

Terminoloji, temel olarak yaygın baskı ve sık kullanım yoluyla standartlaştırılmıştır²⁰.

Dolayısıyla ödünç alma, eğitim alanındaki Arapça terminolojiyi terimlerle doldurmanın yollarından biridir. Az miktarda Arapçalaştırılmış kelime, terim oluşturucularının orijinal Arapça eşdeğerlerini yaratma konusundaki sürekli arzusu ile açıklanmaktadır. Ancak, çalışma analizimizin gösterdiği gibi, alıcı dilde tam uyarlamaya rağmen, «بکلوریوس» [bakalu:riiūsun]-bakalorya/lisans, «البرنامج» [al barna:mağū]-program, "البرنامج"

[al barna:mağū] - program, «دبلوم» [diblu:mun]- diploma, «ماجستير» [ma:ğisti:run]-master/yüksek lisans vs. kelimeler çok eskiden beri ortak sözlüğe girmesinden dolayı Arapça karşılıkları (eşdeğerleri) bulunamamıştır.

SONUÇ

Bilindiği gibi, her terminolojik sistemin kendi sözcüksel temeli vardır. Bu temel, belirli bir sistemle ilgili belirli bir terim yelpazesini birleştirir. Böyle bir sistem, eğitim alanında terminolojiyi yüzyıllar önce ortaya çıkan ve gelişimin bugünkü aşamasında sadece güncellenmekle kalmayıp aynı zamanda sürekli yenilenmekte olan sözcüksel temelinde birçok terime sahiptir.

Eğitim alanında temel terim oluşturma yöntemleri **kelime oluşturma, ekleme ve ödünç almadır**. Çalışmamızın sonucunda, en verimli yolun morfolojik (iliştirme/ekleme), en az ödünç alma olduğunu göstermektedir. Eğitim alanındaki Arapça terimlerin oluşumundaki orta pozisyon morfolojik-sözdizimsel (kelime yapısı) tarafından işgal edilmektedir. Morfolojik yöntemin aktif kaynakları, I, II, IV, V, VIII, X. türlerinin sözlü türevleri (aktif ve pasif seslerin katılımcıları) ve mastarlarıdır. Kelime oluşumu da dahil olmak üzere terim oluşumunun morfolojik-sözdizimsel yöntemi, incelediğimiz terminolojik katmanda da uygulamasını bulmuştur. Sözcük yapısı, tek bir karmaşık terimle birleştirilen iki bağımsız dil biriminden oluşan morfolojik ve sözdizimsel bir yapıdır.

²⁰ V.M.Belkin Arapça Sözlükbilimi. - M., 1975. - S.129.

Arapça'da, ifadeler ya izafe bir kombinasyonla ya da tutarlı bir tanım olarak oluşturulur. Ödünç alma da terimlerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim alanındaki terminolojinin yenilenmesinde, "öz" kaynaklarla birlikte, yabancı kelimeler kullanılmaya devam edilmektedir. Bu da Arap Dilinin esnekliğini ve açıklığını göstermektedir. Arapçaya uyarlanmış (arapçalaştırılmış) kelime dağarcığının orijinal dili İngilizce'dir. Bir terim yaratma yolu olarak Arapçalaştırma, terim oluşumunun ilk aşamasında daha üretkendir. Terimi Terimi Araplaştırmak (arapçaya uyarlamak), terimleri oluşturmanın en kolay yolu olsa da, onu geliştirmek oldukça karmaşık bir süreçtir.

KAYNAKLAR

1. D.S.Adikhanov, Modern Arap Dilinin Ekonomik Terminolojisini Zenginleştirme Sürecinde Deyimsel Ödünç Kelimelerin Rolü. // Vestnik. Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi. Almatı. 2009. № 3.
2. Y.S. Ayvazyan, Modern Arapça'da Birincil Yalın Birimlerin Yaratılmasında Morfolojik Türetme: //Vestnik Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü. 2012. № 2.
3. V. M. Belkin, Arap Dili Sözlükbilimi. – M., 1975.
4. P. A. Juse, Modern Araplar Arasında Bilimsel Terminoloji Konusu. –Bakü, 1930.
5. R. A. Karam, Çeşitli dillerde fiil tabanlı kompozitlerin kelime oluşum yapısı. //Voronej Devlet Üniversitesi. Haberci (Vestnik). Dilbilimi ve Kültürlerarası İletişim serisi. 2009. - № 2.
6. A. A. Kovalev, G.Ş. Şarbatov, Arapça Ders Kitabı. – M., 2000.
7. A. A. Mustafayeva, Modern Arapça Terminoloji: Çeviri Oluşumu ve Sorunları– doktora tezi / Almatı, 2011.
8. A. Madvaliyeva, Özbek Dilinin İzahlı Lügati. –T. 2016.
9. I.G.Fateyeva, M.A.Nasirova, Arap Devletlerindeki Dil Durumu (20. yüzyılın sonu). - T., 2013. – S.132.
10. تقويم جامعة دمشق. العام الدراسي. مطبعة جامعة دمشق: 1982. - 516 ص.
11. قاموس الياس العصري. عربى انجليزى, القاهرة: 1994. - 650 ص.
12. المعجم الوجيز لجمع اللغة العربية. القاهرة: مجمع اللغة العربية, 1980. - 687 ص.
13. على القاسمى. مقدمة فى علم المصطلح. القاهرة: مكتبة النهضة المصرية, 1987. - 265 ص.
14. محمود فهمى حجازى. الأسس اللغوية لعلم المصطلح. القاهرة: مكتبة غريب, 1993 - 259 ص.